

Od finansjalizacji do globalnych sieci finansowych – teoretyczne podstawy geografii finansów

From financialisation to global financial networks – theoretical frameworks of financial geography

Paweł Węgrzyn

Szkoła Główna Handlowa
Katedra Geografii Ekonomicznej
al. Niepodległości 162, 02-554 Warszawa
pwegrz@sgh.waw.pl

Zarys treści. Geografia finansów jest dynamicznie rozwijającą się subdyscypliną geografii ekonomicznej, koncentrującą się na analizie przestrzennych aspektów współczesnych procesów finansowych. Celem artykułu jest charakterystyka wybranych ram teoretycznych geografii finansów, ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji finansjalizacji, globalnych sieci finansowych, łańcuchów finansowych oraz globalnych centrów finansowych. Na podstawie przeglądu literatury w artykule przedstawiono główne założenia i obszary zastosowań tych teorii, a także ich znaczenie z zastosowaniem analizy bibliometrycznej. W pracy wykazano, że poszczególne podejścia teoretyczne różnią się skalą analizy – od globalnych przepływów kapitału po lokalne konsekwencje finansjalizacji – jednak pełne zrozumienie współczesnych procesów finansowych wymaga integracji tych poziomów. W artykule zwrócono również uwagę na lukę badawczą wynikającą z braku kompleksowego opracowania teoretycznych podstaw geografii finansów – zwłaszcza w literaturze polskojęzycznej. Prezentowane w opracowaniu koncepcje i teorie mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych badań nad przestrzennymi wymiarami procesów finansowych.

Słowa kluczowe: geografia finansów, łańcuchy finansowe, finansjalizacja, globalne centra finansowe, globalna sieć finansowa.

Keywords: *financial geography, financial chains, financialisation, global financial centers, global financial network.*

Wstęp

Geografia finansów (ang. *financial geography*) to stosunkowo młody nurt badawczy geografii ekonomicznej, zajmujący się przestrzennym wymiarem procesów finansowych. Już w latach 90. XX w. pojawiały się apele o nadanie większej rangi tym zagadnieniom – Leyshon (1995) przewidywał, że dalsze wzywanie do rozwoju geografii finansów wkrótce stanie się zbędne wobec dynamicznej ekspansji tego obszaru badawczego. Rzeczywiście, od połowy lat 90. obserwuje się intensywny rozwój badań nad przestrzennym wymiarem finansów i rynków finansowych (Węgrzyn, 2025). Geografia finansów bada, w jaki sposób przestrzeń i miejsca wpływają na podejmowanie decyzji finansowych, międzynarodowe przepływy kapitału, kształtowanie regulacji globalnych rynków finansowych oraz rozwój centrów finansowych (Lai, 2022). Innymi słowy, zajmuje się ona zróżnicowaniem działalności finansowej w różnych wymiarach – od globalnych centrów finansowych

po peryferyjne regiony wykluczone z przepływów kapitału – oraz relacjami między podmiotami finansowymi w różnych miejscach. Przez długi czas zagadnienia finansowe znajdowały się na marginesie głównego nurtu geografii ekonomicznej. Jednak postępująca globalizacja, deregulacja finansowa oraz kolejne kryzysy (np. azjatycki kryzys finansowy lat 90. czy globalny kryzys finansowy z 2008 r.) uświadomiły badaczom znaczenie przestrzennej analizy finansów. Z początkiem obecnego wieku geografia finansów zaczęła być rozpatrywana jako dojrzała subdyscyplina o własnym – nie do końca wyraźnie nakreślonym – dorobku teoretycznym, integrując perspektywy geografii ekonomicznej, finansów, ekonomii i innych nauk społecznych (van Meeteren i Bassens, 2024).

Celem niniejszego artykułu jest charakterystyka wybranych podejść teoretycznych stosowanych w geografii finansów. Zamiarem autora jest usystematyzowanie wiedzy na temat kluczowych teorii i koncepcji wykorzystywanych w badaniach nad przestrzenią finansową. Problem badawczy został wyrażony w postaci pytania: jak rozwijały się wybrane podejścia teoretyczne geografii finansów i jakie jest ich znaczenie w badaniu przestrzennych wymiarów współczesnych procesów finansowych? Odpowiedź na to pytanie pozwoli scharakteryzować poszczególne podejścia teoretyczne geografii finansów, czego brakuje zwłaszcza w literaturze polskojęzycznej. Dodatkowo zastosowano analizę bibliometryczną publikacji naukowych, aby ocenić znaczenie poszczególnych koncepcji teoretycznych w dotychczasowych badaniach oraz dynamikę ich rozwoju.

Struktura artykułu jest typowa dla opracowań przeglądowych. W pierwszej części przedstawiono tło teoretyczne – ewolucję geografii finansów jako subdyscypliny oraz główne podejścia obecne w literaturze, co umożliwia osadzenie dalszych rozważań w kontekście istniejącego dorobku i wskazanie obszarów wymagających dalszych badań. Następnie opisano materiały i metody, w tym procedurę przeprowadzenia przeglądu literatury i kryteria doboru źródeł. W kolejnej części zaprezentowano rezultaty – dokonano systematyzacji głównych koncepcji teoretycznych w geografii finansów, do których zaliczono finansjalizację, globalną sieć finansową, łańcuchy finansowe oraz globalne centra finansowe. W ramach dyskusji porównano omówione podejścia, wskazano na ich ograniczenia oraz na propozycje dalszych kierunków badań w geografii finansów.

Tło teoretyczne

Geografia finansów ukształtowała się jako odrębna subdyscyplina, łącząc dorobek geografii ekonomicznej i finansów. Według Wójcika et al. (2024, s. 20-21), jednym z pierwszych badaczy zajmujących się geografiami finansów był Adam Smith, który uwzględnił czynniki przestrzenne oraz specyfikę miejsc w analizie funkcjonowania rynków – a nawet szerszej – systemów finansowych. Przykładem jest jego korespondencja z Henrym Hopem (założycielem Hope & Co.), w której Smith wskazywał na czynniki decydujące o dominującej pozycji Amsterdamu jako globalnego centrum finansowego w XVIII w. (Wójcik et al., 2024, s. 21). W bardziej aktualnym wydaniu korzenie geografii finansów sięgają klasycznych badań z zakresu geografii ekonomicznej, które analizowały rozmieszczenie działalności gospodarczej (w tym instytucji finansowych, takich jak banki) oraz wpływ sektorów finansowych na rozwój regionów. Przykładowo, już w połowie XX w. zwracano uwagę na zróżnicowanie terytorialne dostępu do usług bankowych i kapitału, co w pracach np. Löscha (1940) czy późniejszych analizach lokalizacji instytucji finansowych stanowiło

element szerszych modeli rozmieszczenia działalności ekonomicznej. Jednak dopiero pod koniec XX w. zaczęto wyodrębniać specyficzną perspektywę finansową w geografii, która stała się podstawą nowej subdyscypliny – geografii finansów. Za punkt zwrotny uchodzi tu połowa lat 90., kiedy to Leyshon (1995) opublikował serię artykułów przeglądowych na łamach *Progress in Human Geography*, postulując rozwój badań nad geografiami finansów. W tych tekstach (zatytułowanych *Geographies of money and finance*) autor wskazał na niedostatek refleksji geograficznej nad światem finansów i wezwał geografów do szerszego uwzględnienia kwestii monetarnych i finansowych w swoich analizach. W podobnym czasie badane było zjawisko wykluczenia finansowego w przestrzeni, wykazując, że procesy deregulacji i koncentracji banków prowadzą do zamykania oddziałów w uboższych regionach, co geograficznie ogranicza dostępność usług finansowych (Thrift et al., 1994). Badania te podkreślały, że finanse nie są „niewidzialną” sferą globalną pozbawioną miejsca, lecz przeciwnie – są silnie zakorzenione w przestrzeni i generują nowe formy nierówności przestrzennych.

W kolejnych latach nastąpił szybki rozwój literatury anglojęzycznej z zakresu geografii finansów. Wydano kluczowe opracowania teoretyczne, m.in. monografię *Money/Space: Geographies of Monetary Transformation* (Leyshon i Thrift, 1997), w której kompleksowo opisano transformacje systemu finansowego z perspektywy przestrzennej. Geografowie zaczęli badać takie zjawiska jak: globalna integracja rynków kapitałowych, ekspansja instytucji finansowych czy rola finansów w rozwoju miast i regionów. Martin (1999) zwracał uwagę na potrzebę połączenia podejścia geograficznego z ekonomią polityczną pieniądza, co zaowocowało m.in. pracami z zakresu geografii pieniądza i systemu walutowego.

Stopniowo wykształciły się główne kierunki teoretyczne, które obecnie dominują w geografii finansów. Po pierwsze, rozwinięto perspektywę finansjalizacji: jak rosnący wpływ rynków finansowych i szeroko rozumianego kapitału finansowego przekształca gospodarkę lokalną i życie społeczne. Po drugie, zrodziła się koncepcja globalnych sieci finansowych (ang. *Global Financial Networks*), akcentująca powiązania pomiędzy różnymi centrami finansowymi i podmiotami finansowymi na świecie. Po trzecie, pojawiły się podejścia zainspirowane teoriami łańcuchów wartości, czego przykładem jest koncepcja „łańcuchów finansowych” służąca analizie powiązań kredytowych – lub szerzej – zadłużeniowych między miejscami. Po czwarte, kontynuując tradycję badań miejskich, szczególną uwagę zwrócono na globalne centra finansowe jako kluczowe węzły organizujące przestrzennie system finansowy (Seo, 2011).

Współczesna geografia finansów charakteryzuje się zatem pluralizmem podejść teoretycznych. Poza finansami, czerpie również z dorobku ekonomii politycznej (np. koncepcja finansjalizacji wywodzi się z krytyki neoliberalizmu) oraz integruje metody i teorie nauk o przestrzeni (np. analizy sieciowe, międzynarodowe centra finansowe). Jak zauważa Aalbers (2015), początkowo geografia finansów opierała się na dorobku geografii ekonomicznej i urbanistyki, lecz obecnie wypracowała własne, unikatowe pole badawcze. Z kolei van Meeteren i Bassens (2024) podkreślają, że geografia finansów – choć zakorzeniona w geografii – rozwinięła odmienną od tradycyjnej geografii ekonomicznej epistemologię, bliższą poststrukturalizmowi, koncentrując się na dynamice i złożoności procesów społeczno-finansowych. Oznacza to, że badacze częściej odchodzą od czysto pozytywistycznych ujęć statystycznych na rzecz analiz jakościowych, studiów przypadku i podejść mieszanych, starając się uchwycić złożone relacje w systemie finansowym. Na podstawie literatury światowej można wskazać, że brakuje jeszcze w pełni ugruntowanej syntezy

łączącej różne podejścia teoretyczne geografii finansów. Część autorów próbuje takie syntezy tworzyć, np. Coe et al. (2014) włączyli finanse w ramy globalnych sieci produkcji, sugerując zintegrowane podejście do przepływów finansowych i gospodarczych. Inni, jak Sokol (2017), postulują nowe ujęcia (jak koncepcja łańcuchów finansowych) łączące wątki finansjalizacji i nierówności przestrzennych. Nadal jednak istnieje nisza badawcza polegająca na potrzebie usystematyzowania dotychczasowego dorobku.

W literaturze polskojęzycznej geografia finansów dopiero zyskuje należną uwagę. Według wiedzy autora jedynym polskojęzycznym opracowaniem z zakresu geografii finansów (poza obecnym) jest publikacja identyfikująca główne obszary badawcze geografii finansów oraz potencjalne nowe kierunki, podkreślając interdyscyplinarny charakter tej subdyscypliny i jej znaczenie dla zrozumienia dynamiki rozwoju finansów i systemów finansowych (Węgrzyn, 2024). Nadal jednak brakuje publikacji, które kompleksowo omawiałyby teoretyczne nurty geografii finansów. Niniejszy artykuł ma na celu wypełnienie, choć w części, tej luki.

Materiały i metody

Artykuł bazuje na przeglądzie literatury, obejmującym kluczowe publikacje z zakresu geografii finansów. Na poczet przyjętej metody przeszukano międzynarodowe bazy danych (m.in. Scopus, Web of Science, Google Scholar) pod kątem publikacji naukowych zawierających w tytule, słowach kluczowych lub abstrakcie terminy związane z geografiami finansów. Wykorzystano słowa kluczowe w języku angielskim (*financial geography, geography of finance*) oraz polskim (geografia finansów, geografia finansowa). Poszukiwania objęły artykuły w czasopismach naukowych, monografie oraz rozdziały w pracach zbiorowych, w celu uwzględnienia jak najszerszego zakresu literatury. Kryterium włączenia do analizy była adekwatność tematyczna (ujęcie przestrzenne zjawisk finansowych) oraz wkład teoretyczny danej publikacji. Starano się uwzględnić zarówno publikacje anglojęzyczne, które dominują w dyskursie międzynarodowym, jak i dostępne źródła polskojęzyczne, aby odnieść się do krajowego kontekstu badawczego.

W kolejnym kroku zastosowano metodę analizy treści pozyskanych publikacji pod kątem wyodrębnienia głównych kategorii teoretycznych. W pierwszej fazie dokonano wstępnej klasyfikacji materiałów – przypisując poszczególne publikacje do wyróżnionych nurtów teoretycznych (tj. finansjalizacja, globalna sieć finansowa, łańcuchy finansowe i globalne centra finansowe). Następnie zsyntetyzowano informacje w obrębie każdej kategorii, identyfikując wspólne motywy, definicje i wnioski. Taki tematyczny podział ułatwił strukturyzację części wynikowej artykułu. W celu zapewnienia rzetelności przeglądu, proces selekcji literatury był iteracyjny – listę publikacji uzupełniano aż do osiągnięcia punktu saturacji, gdy nowe źródła – w ocenie autora – nie wносиły już istotnie nowych wątków.

W uzupełnieniu do przeprowadzonego przeglądu literatury dokonano analizy bibliometrycznej, której celem było ukazanie względnej popularności omawianych podejść teoretycznych w literaturze przedmiotu. W tym celu przeprowadzono wyszukiwania w bazie tekstów naukowych Scopus, obejmujące artykuły naukowe opublikowane w języku angielskim od początku 2000 r. do końca kwietnia 2025 r. Wyszukiwanie objęło następujące frazy kluczowe: *financialization, global financial networks, global financial chains* oraz *financial*

centres. Frazy te wyszukiwano w tytułach, abstraktach i słowach kluczowych, co pozwoliło uniknąć przypadkowych odniesień niezwiązanych bezpośrednio z analizowanymi koncepcjami. Warto zaznaczyć, że część analizowanych teorii (w szczególności finansjalizacja oraz globalne centra finansowe) nie należy wyłącznie do domeny geografii finansów, lecz jest szeroko wykorzystywana również w innych dyscyplinach nauk społecznych. Niemniej jednak, ich zastosowanie w ujęciu przestrzennym jest istotne dla tej subdyscypliny i wyraźnie wpisuje się w jej problematykę.

Uzyskane dane ilościowe dotyczące liczby publikacji oraz ich struktury czasowej posłużyły do wizualizacji zmian zainteresowania poszczególnymi teoriami. Dzięki temu możliwe było wskazanie momentu pojawienia się poszczególnych koncepcji w literaturze, uchwycenie ich apogeum popularności oraz przedstawienie dynamiki rozwoju tych podejść teoretycznych od początku XXI w. Taki zabieg umożliwił lepsze zobrazowanie pozycji omawianych teorii w rozwijającej się literaturze z zakresu geografii finansów.

Wyniki

Finansjalizacja

Finansjalizacja (ang. *financialisation*) to jedno z najważniejszych pojęć we współczesnej geografii finansów. Termin ten odnosi się do rosnącej roli finansów i rynków finansowych we wszystkich sferach gospodarki i życia społecznego (Węgrzyn, 2024). W ujęciu geograficznym oznacza to badanie, jak proces finansjalizacji przebiega przestrzennie – które kraje, regiony czy miasta są nim dotknięte w największym stopniu, jakie obszary pozostają na peryferiach, a także jak finansjalizacja wpływa na lokalne społeczności. Finansjalizacja jest niekiedy definiowana nie tylko jako wzrost znaczenia sfery finansowej, lecz wręcz jako postępująca dominacja sektora finansowego nad gospodarką realną (Epstein, 2005; Krippner, 2005). Geografowie wnoszą do tego ujęcia wymiar przestrzenny i społeczny. Przykładowo, Pike i Pollard (2010) podkreślali, że wymiar przestrzenny mocno różnicuje poziom finansjalizacji, gdyż ta przebiega inaczej w centrach globalnych finansów (np. Londyn, Nowy Jork), a inaczej na peryferiach finansowych. Na podstawie literatury przedmiotu możliwe staje się wyróżnienie trzech głównych wymiarów finansjalizacji istotnych z perspektywy geograficznej:

- 1) podmiotowy – ekspansja instytucji finansowych (banków, funduszy, inwestorów) i wzrost ich znaczenia w gospodarce (zwłaszcza względem przedsiębiorstw niefinansowych);
- 2) społeczny – wnikanie finansów w codzienne życie i gospodarki lokalne (np. upowszechnienie kredytów hipotecznych, zadłużenia konsumenckiego, a także popularyzacja inwestycji finansowych) oraz skutki tychże dla społeczności;
- 3) polityczno-administracyjny – zmiana roli państwa oraz samorządów i prowadzonych przez nie polityk (np. budżety miast uzależnione od wyceny instrumentów finansowych czy finansowanie samorządów lokalnych obligacjami).

Finansjalizacja jawi się więc jako wielowymiarowy proces transformacji ekonomiczno-finansowej, determinujący przestrzeń społeczno-ekonomiczną¹. Badania nad finansjalizacją

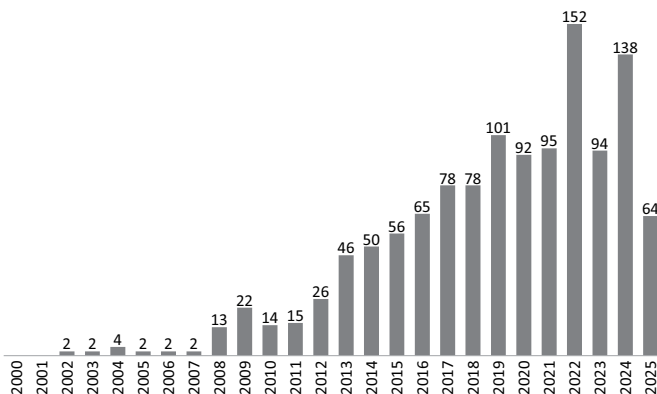
¹ Przestrzeń społeczno-ekonomiczna dotyczy relacji zachodzących pomiędzy jednostkami w obszarze, w którym człowiek żyje i prowadzi stałe (ekumena) lub okresowo (subekumena) działalność produkcyjną, konsumpcyjną i usługową (Kuciński, 2015, s. 37).

są natomiast zwykle osadzone w paradygmacie krytycznym, wielu autorów wskazuje na negatywne skutki nadmiernego podporządkowania gospodarki logice finansowej, takie jak niestabilność (bańki spekulacyjne), wzrost nierówności czy wykluczenie finansowe pewnych grup społecznych (Leysdon i Thrift, 1995).

Przykładem geograficznej manifestacji finansjalizacji jest rynek mieszkaniowy. Jak wykazał m.in. Aalbers (2019), sektor nieruchomości mieszkaniowych w wielu krajach uległ finansjalizacji – mieszkania stały się aktywami finansowymi, pojawiły się międzynarodowe fundusze inwestujące w lokale, a kredyty hipoteczne zostały powiązane z globalnymi rynkami kapitałowymi (sekurytyzacja). Badania pokazują, że skutki tego procesu są przestrzennie zróżnicowane: w globalnych metropoliach nastąpił boom inwestycyjny windujący ceny mieszkań, podczas gdy gorzej skomunikowane regiony nieraz cierpiały wskutek odpływu kapitału i spadku dostępności kredytu (Sokol, 2017). Fields (2018) zwraca uwagę, że rozumienie finansjalizacji wymaga spojrzenia na lokalne konteksty – np. w USA finansjalizacja przyjęła formę masowego zadłużenia hipotecznego gospodarstw domowych, zaś w krajach Europy Środkowej miała inny charakter (ekspansja banków zagranicznych, popularyzacja kredytów walutowych itp.). Finansjalizacja oddziałuje też na sferę polityki miejskiej – np. miasta emitują obligacje, by finansować infrastrukturę, co czyni je zależnymi od ocen agencji ratingowych i globalnych inwestorów (tzw. finansjalizacja miast).

Bazując na wyszukiwaniu sformułowania *finansjalizacja* w tytułach, abstraktach oraz słowach kluczowych artykułów z czasopism naukowych indeksowanych w bazie Scopus, od 2000 r. zidentyfikowano blisko 1213 artykułów naukowych w tym obszarze (ryc. 1).

Zmiana liczby publikacji wyraźnie wskazuje, że temat finansjalizacji zaczął dynamicznie zyskiwać na popularności po globalnym kryzysie finansowym zapoczątkowanym w latach 2007-2008. Największe apogeum popularności nastąpiło natomiast w roku 2022, kiedy liczba opublikowanych artykułów wyniosła 152. Warto również zauważyć, że spośród wszystkich czterech omawianych w artykule koncepcji teoretycznych w obszarze geografii finansów, to właśnie finansjalizacja generuje największe zainteresowanie badawcze, co może świadczyć zarówno o jej istotnym znaczeniu teoretycznym, jak i o dużym potencjale aplikacyjnym w kontekście analiz przestrzennych.

Ryc. 1. Liczba indeksowanych w bazie Scopus artykułów naukowych dotyczących finansjalizacji (01.2000-04.2025)

Numbers of journal articles on financialisation indexed in the Scopus database (01.2000-04.2025)

Warto podkreślić, że finansjalizacja postrzegana nie tylko jako istotny proces ekonomiczny, ale również jako teoria (Javidanrad et al., 2024; Mateo Tomé, 2011), dostarcza ram do zrozumienia transformacji ekonomicznych i społecznych w dobie dominacji kapitału finansowego. Dzięki niej możliwe staje się ustalenie, dlaczego globalny kryzys finansowy z 2008 r. miał zróżnicowane skutki w różnych krajach i regionach na świecie, a także jak współczesne procesy (takie jak rozwój fintech czy wzrost znaczenia funduszy inwestycyjnych) mogą przekształcać przestrzeń. Tym samym finansjalizacja stanowi punkt wyjścia dla wielu badań i często jest łączona z innymi teoriami, np. dotyczącymi globalnych sieci finansowych.

Globalna sieć finansowa (Global Financial Network)

Koncepcja globalnej sieci finansowej (ang. *Global Financial Network*, GFN) wywodzi się z podejścia sieciowego w geografii ekonomicznej i stanowi próbę ujęcia systemu finansowego jako sieci powiązań przestrzennych łączących różne podmioty i miejsca na świecie. Ideę tę rozwijali szczególnie badacze inspirowani analizami międzynarodowych przepływów kapitału i sieci korporacyjnych – wśród nich kluczową rolę odegrał Dariusz Wójcik, który razem ze współpracownikami przyczynił się do wypracowania koncepcji GFN. Globalna sieć finansowa postrzega świat finansów nie przez pryzmat pojedynczych państw czy rynków narodowych, lecz jako powiązaną sieć węzłów (centrów finansowych) i połączeń (przepływów finansowych). Węzłami sieci są przede wszystkim miasta i regiony pełniące kluczowe funkcje finansowe – zarówno tradycyjne globalne centra (jak Londyn, Nowy Jork, Hongkong), jak i mniejsze ośrodki wyspecjalizowane (np. Zurych dla zarządzania majątkiem, Singapur dla obrotu walutami itp.). Połączenia sieciowe to różnego rodzaju przepływy finansowe: transfery kapitału (inwestycje zagraniczne, kredyty międzynarodowe), transakcje między instytucjami (np. depozyty międzybankowe), relacje własnościowe (międzynarodowe grupy bankowe i ich filie) oraz przepływy informacji i wiedzy finansowej (np. sieci komunikacji między giełdami i firmami inwestycyjnymi) (Haberly i Wójcik, 2022).

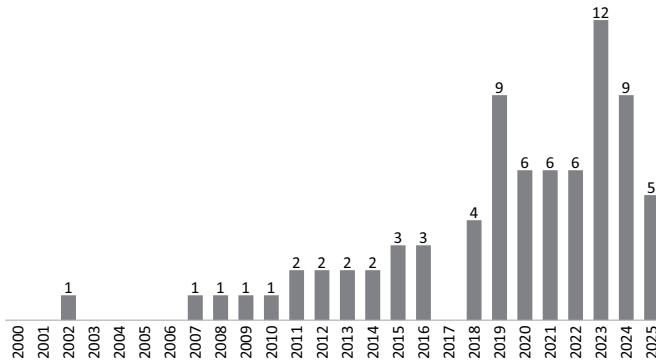
Podstawą teoretyczną GFN jest założenie, że finanse są globalne z natury, lecz zorganizowane sieciowo, a nie jednolicie. Jak ujęli to Cassis i Wójcik (2018) system finansowy przypomina mozaikę sieci, w której pewne węzły odgrywają kluczową rolę, a inne są od nich zależne. Z perspektywy geografii oznacza to, że badanie systemu finansowego wymaga przede wszystkim analizy relacji między miejscami: np. jak Londyn oddziałuje na inne europejskie centra finansowe albo jak przepływ kapitału z Wall Street dociera do gospodarek peryferyjnych. W istocie koncepcja ta rozwija idee GaWC (*Globalization and World Cities Research Network*), która dotyczy sieci korporacyjnych podmiotów usług zaawansowanych (bankowych, prawniczych itp.) łączących miasta globalne (Taylor et al., 2002). W przypadku finansów, Beaverstock et al. (2000) zaproponowali ujęcie światowego systemu miast jako sieci, gdzie istotną rolę odgrywa właśnie przepływ usług finansowych między metropoliami. Wójcik (2018) rozszerzył tę perspektywę, wskazując że globalna sieć finansowa obejmuje nie tylko megamiasta, ale także specjalistyczne centra (np. raje podatkowe i centra offshore, jak Kajmany i Luksemburg, które są relatywnie niewielkie, ale silnie zakorzenione w sieci globalnej poprzez usługi finansowe).

Analiza GFN często korzysta z narzędzi analizy sieci społecznych (ang. *Social Network Analysis*, SNA). Badacze wyznaczają np. wskaźniki centralności poszczególnych centrów finansowych w oparciu o dane o przepływach (np. wartość transakcji między bankami

w różnych krajach, połączenia między giełdami, sieci wymiany informacji). Jednocześnie istnieje hierarchia – miasta takie jak Frankfurt, Singapur czy Sydney są ważne regionalnie, ale powiązane z węzłami wyższego rzędu (Londyn, Nowy Jork), i tak dalej aż do mniejszych centrów finansowych o zasięgu krajowym. Zaletą podejścia GFN jest zatem podkreślanie relacyjnej natury przestrzeni finansowej. O ile podejście finansjalizacji koncentruje się na procesach zachodzących wewnątrz gospodarek (np. wzrost znaczenia finansów w danym kraju), o tyle GFN rozpatruje przepływy i relacje między gospodarkami. To ujęcie pozwala np. zbadać konsekwencje wydarzeń takich jak Brexit dla sieci finansowej: czy wyjście Londynu z UE spowoduje przemieszczenie części powiązań do Paryża, Frankfurtu, Amsterdamu? Według niektórych autorów (Iliopoulos et al., 2024) Brexit prowadzi do pewnej reorganizacji sieci europejskiej – np. zwiększa się rola Amsterdamu w handlu akcjami, choć nadal to Londyn pozostaje dominującym węzłem w wielu segmentach (waluty, instrumenty pochodne, rynek pozagiełdowy). Należy mieć przy tym na uwadze, że globalna sieć finansowa jest dynamiczna – powstają nowe połączenia (np. rosnące powiązania finansowe Chin ze światem), a inne słabną (np. relatywny spadek znaczenia Zurychu na rzecz centrów azjatyckich). Jednym z klasycznych zastosowań GFN jest mapowanie sieci finansowej świata. Akademickim przykładem jest analiza Coe et al. (2014), którzy pokazali, jak włączenie finansów w sieci produkcji zmienia obraz globalnych powiązań: centra finansowe integrują się z centrami produkcyjnymi (np. Szanghaj staje się zarówno fabryką świata, jak i rosnącym hubem finansowym).

Globalna sieć finansowa jako koncepcja uzupełnia badania finansjalizacji i centrów finansowych – pozwala zrozumieć globalny kontekst przemian finansowych. Podkreśla, że np. kryzys zadłużenia w jednym kraju (Grecji) miał reperkusje sieciowe – przez powiązania bankowe wpłynął na banki we Francji i Niemczech, co wymusiło reakcje polityczne całej Unii Europejskiej (tzw. oddziaływanie przez sieć). Z perspektywy planowania rozwoju, analiza GFN może wspierać strategię miast aspirujących do pełnienia roli centrum finansowego (choćaby regionalnego), pokazując, z jakimi węzłami muszą się połączyć i w jakich niszach mogą się wyspecjalizować, aby zaistnieć w globalnej sieci. Przykładowo Warszawa starająca się przejąć część funkcji pełnionych przez Londyn przed Brexitem, powinna budować połączenia z podmiotami przenoszącymi operacje z Londynu, wzmacniając specjalizację w oferowaniu usług finansowych i biznesowych (ang. *Financial and Business Services; FABS*) (Hashimoto i Wójcik, 2021).

W okresie 01.2000-04.2025 w bazie Scopus zidentyfikowano łącznie 76 artykułów dotyczących globalnych sieci finansowych (ryc. 2). Analiza struktury czasowej publikacji wskazuje, że globalne sieci finansowe są podejściem stosunkowo nowym, które zaczęło istotnie zyskiwać na znaczeniu w literaturze dopiero od około 2019 r. Może to być związane m.in. z dynamicznymi zmianami wywołanymi przez Brexit, który przyczynił się do reorganizacji europejskich sieci finansowych. Największa liczba artykułów naukowych dotyczących tego podejścia została odnotowana w 2022 r. (12 publikacji). Warto również podkreślić, że spośród wszystkich zidentyfikowanych artykułów blisko 15% zostało opublikowanych przez jednego autora – D. Wójcika, uznawanego za głównego przedstawiciela i popularyzatora koncepcji globalnych sieci finansowych. Wskazuje to na stosunkowo wysoką koncentrację badań wokół tej teorii. Pomimo tego, zainteresowanie globalnymi sieciami finansowymi wyraźnie rośnie, co sugeruje duży potencjał tego podejścia w analizach przestrzennego wymiaru funkcjonowania współczesnego systemu finansowego.

Ryc. 2. Liczba indeksowanych w bazie Scopus artykułów naukowych dotyczących globalnej sieci finansowej (01.2000-04.2025)

Numbers of journal articles on the Global Financial Network indexed in the Scopus database (01.2000-04.2025)

Warto również podkreślić, że globalne sieci finansowe (GFN) nie funkcjonują w oderwaniu od znacznie częściej przytaczanych w literaturze globalnych sieci produkcyjnych (GPN), ale są z nimi silnie powiązane poprzez finansowanie działalności produkcyjnej. W efekcie analiza finansowych powiązań między globalnymi korporacjami produkcyjnymi oraz finansowymi pozwala na lepsze zrozumienie procesów globalnej akumulacji kapitału oraz ich przestrzennych implikacji. Jednocześnie różnice pomiędzy koncepcją łańcuchów finansowych a koncepcją globalnych łańcuchów wartości są istotne ze względu na przedmiot analizy – podczas gdy globalne łańcuchy wartości koncentrują się na przepływach dóbr, usług oraz kapitału w procesach produkcyjnych, łańcuchy finansowe koncentrują się przede wszystkim na relacjach finansowych (w tym zwłaszcza zadłużeniowych) oraz ich wpływie na przestrzenną organizację gospodarki.

Łańcuchy finansowe

Łańcuchy finansowe (ang. *financial chains*) to relatywnie nowe podejście teoretyczne w geografii finansów, zaproponowane w celu zrozumienia powiązań finansowych łączących różne podmioty (np. gospodarstwa domowe, banki, państwa). Koncepcja ta została zaproponowana przez Martina Sokola (2017) jako analogia do łańcuchów wartości globalnych (GVC) czy łańcuchów dostaw – z tą różnicą, że dotyczy obiegu wartości finansowej zamiast towarów. W koncepcji tej łańcuch finansowy jest definiowany jako ciąg powiązanych relacji kredytowo-kapitałowych, który przenosi wartość finansową z jednego ogniwa do drugiego. Przykładem może być łańcuch, w którym gospodarstwo domowe z kraju A zaciąga kredyt hipoteczny w lokalnym banku. W kolejnym kroku bank może z dyskontem odsprzedać kredyt firmie sekurytyzacyjnej, a ta wyemitować obligacje zabezpieczone hipoteką, które trafią na rachunek maklerski inwestorów giełdowych w kraju B. Taki łańcuch łączy lokalną przestrzeń (gospodarstwo domowe, społeczność) z globalną (międzynarodowy rynek kapitałowy). Sokol (2017) argumentuje, że zrozumienie nierówności przestrzennych wymaga prześledzenia takich łańcuchów: np. przepływ od dłużników z kraju X do wierzycieli w kraju Y (z uwzględnieniem wszystkich pośredników takiego przepływu) może wyjaśniać transfer bogactwa i ryzyka między krajami i regionami. Wszak

sama koncepcja łańcuchów finansowych została wprowadzona jako część szerszej agendy badawczej dotyczącej nierówności i rozwoju nierównomiernego.

Łańcuchy finansowe mają zarówno materialny wymiar transferu wartości, jak i społeczny wymiar relacji władzy i zależności między ogniwami. Sokol definiuje je jako kanały transferu wartości oraz relacje społeczne kształtujące procesy społeczno-ekonomiczne w czasie i przestrzeni. W przeciwieństwie do koncepcji globalnej sieci finansowej (GFN), która mapuje połączenia między centrami finansowymi, idea łańcuchów finansowych skupia się na konkretnych powiązaniach pomiędzy podmiotami, powstających wokół strumieni finansowych, zwłaszcza kredytów i długów. Geneza koncepcji wiąże się z obserwacją, że dotychczas nie wypracowano spójnej teorii w zakresie zadłużenia w ujęciu przestrzennym. O ile finansjalizacja bada skutki zadłużenia (np. wpływ kryzysu kredytów *subprime* na określone regiony), a GFN sieci instytucji, to łańcuchy finansowe mają wypełnić lukę teoretyczną poprzez koncentrację na relacjach dłużnik-wierzyciel rozciągniętych w przestrzeni. W literaturze z zakresu ekonomii politycznej pojawiło się podobne pojęcie „globalnych łańcuchów majątku” (Seabrooke i Wigan, 2017), opisujące, jak fortuny i aktywa przemieszczają się międzynarodowo przez sieć doradców, banków, offshore itp. – co jest podejściem zbliżonym do łańcuchów finansowych, choć z podkreśleniem kwestii bogactwa elit.

Przykładem ilustrującym koncepcję łańcuchów finansowych jest europejski kryzys zadłużenia po 2009 r. Grecja stała się wówczas symbolem kraju peryferyjnego, zadłużonego wobec zagranicy. Można wyodrębnić łańcuch finansowy, zgodnie z którym rząd grecki wyemitował obligacje skarbowe nabywane m.in. przez banki we Francji czy w Niemczech. Te same banki były w stanie korzystać z relatywnie taniego finansowania Europejskiego Banku Centralnego (EBC), który to bank finalnie finansował pakiety ratunkowe dla greckiej gospodarki. Ten skomplikowany łańcuch wiązał się z transferem wartości z greckiego społeczeństwa (w formie przyszłych spłat długu i oszczędności budżetowych) do instytucji finansowych na Północy, zabezpieczonym przez struktury UE. Geografowie finansów analizują tego typu mechanizmy, ukazując asymetrię władzy finansowej. Peryferie są często słabszym ogniwem w łańcuchach, ponosząc więcej kosztów (wyższe odsetki, większe ryzyko).

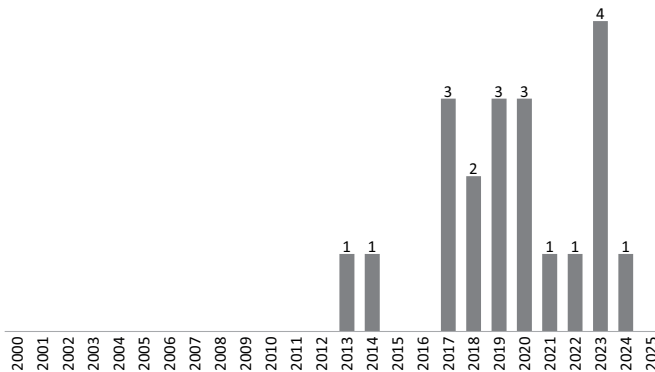
Biorąc pod uwagę relatywnie niewiele opracowań naukowych poświęconych koncepcji łańcuchów finansowych (Sokol i Pataccini, 2020), można stwierdzić, że jest to relatywnie nowy i wciąż kształtujący się kierunek badań. Dodatkowo łańcuchy finansowe można uznać za pogłębienie zarówno koncepcji finansjalizacji, jak i globalnych sieci finansowych (GFN). Podobnie jak finansjalizacja, łańcuchy finansowe rozpatrują problem zadłużenia i dominacji finansowej, ale zamiast badać ich ogólne skutki, identyfikują konkretne powiązania między dłużnikami a wierzycielami w wymiarze przestrzennym. Od teorii sieci przejmują natomiast sposób rozumienia powiązań finansowych, zawężając go jednak do sekwencji transakcji tworzących ciąg. W pewnym sensie łańcuch można traktować zatem jako powiązanie w sieci GFN, które łączy określone węzły według określonego przebiegu.

Warto dodatkowo podkreślić, że choć koncepcja łańcuchów finansowych została zainspirowana analogią do globalnych łańcuchów wartości (GVC), to istnieją między nimi istotne różnice. Globalne łańcuchy wartości koncentrują się przede wszystkim na organizacji procesów produkcyjnych oraz przepływie wartości dodanej w ramach tych procesów (Gereffi et al., 2005). Z kolei łańcuchy finansowe skupiają uwagę na przepływach kapi-

tałowo-kredytowych oraz zadłużeniowych, które stanowią finansową podstawę działania łańcuchów produkcyjnych. W tym sensie łańcuchy finansowe należy traktować jako koncepcję komplementarną wobec GVC, pozwalającą na pogłębione zrozumienie przestrzennych relacji ekonomicznych oraz mechanizmów transferu wartości finansowej, ryzyka i władzy między regionami peryferyjnymi a dominującymi centrami finansowymi.

W okresie od stycznia 2000 r. do kwietnia 2025 r., w bazie Scopus zidentyfikowano łącznie jedynie 20 artykułów naukowych odnoszących się bezpośrednio do koncepcji łańcuchów finansowych (ryc. 3). Niewielka liczba publikacji (najmniejsza ze wszystkich opisywanych w opracowaniu koncepcji teoretycznych) potwierdza fakt, że jest to stosunkowo nowy nurt badań w obrębie geografii finansów. Analiza czasowa wskazuje, że zainteresowanie tym podejściem zaczęło wzrastać od 2017 r., z największą liczbą artykułów odnotowaną w roku 2023 (4 publikacje). Co więcej, aż 20% wszystkich publikacji w tym obszarze stanowiły teksty autorstwa M. Sokola, który jest uznawany za głównego twórcę i popularyzatora tej koncepcji.

Tempo zmian liczby publikacji dotyczących łańcuchów finansowych wykazuje pewne podobieństwo do dynamiki wzrostu popularności globalnych sieci finansowych (GFN). Może to wynikać z faktu, że obie koncepcje są ze sobą silnie powiązane, przy czym szersze i bardziej kompleksowe ujęcie proponowane przez GFN sprawia, że to właśnie globalna sieć finansowa jest koncepcją częściej wykorzystywaną w badaniach naukowych.

Ryc. 3. Liczba indeksowanych w bazie Scopus artykułów naukowych dotyczących łańcuchów finansowych (01.2000-04.2025)

Numbers of journal articles on financial chains indexed in the Scopus database (01.2000-04.2025)

Globalne centra finansowe

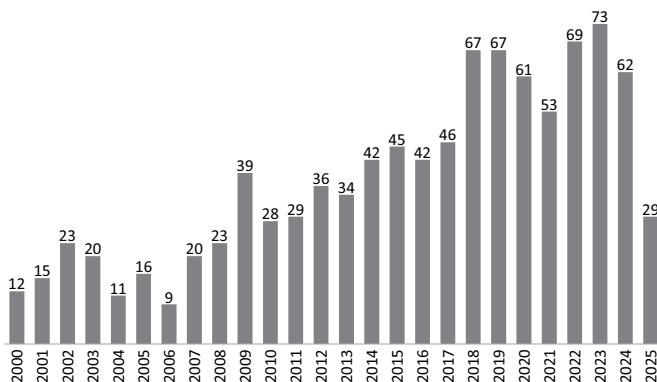
Globalne centra finansowe (czasem nazywane też światowymi centrami finansowymi lub międzynarodowymi centrami finansowymi) to tradycyjny, ale nadal kluczowy obszar badań w geografii finansów. Pojęcie to odnosi się do miast lub regionów, w których koncentruje się działalność sektora finansowego o znaczeniu międzynarodowym – takich jak bankowość, rynki kapitałowe, usługi inwestycyjne, ubezpieczenia. Klasyczne przykłady to Londyn i Nowy Jork, często określane jako największe globalne centra finansowe, a także Tokio, Hongkong, Singapur, Frankfurt, Szanghaj określane mianem międzynarodowych centrów finansowych.

W analizowanym okresie w bazie Scopus zidentyfikowano łącznie 971 artykułów naukowych dotyczących centrów finansowych (ryc. 4). Jest to drugi pod względem liczby publikacji nurt teoretyczny w obrębie geografii finansów, ustępujący jedynie finansjalizacji. Sama fraza *global financial centre* pojawiła się w tym okresie w 77 publikacjach, jednak znaczna część artykułów dotyczyła również szerszej rozumianych centrów finansowych, w tym międzynarodowych, światowych lub regionalnych – stąd wybór ogólniejszego zwrotu *financial centre*.

Badanie centrów finansowych ma długą tradycję – jeszcze przed wyodrębnieniem geografii finansów jako odrębnej subdyscypliny, geografowie ekonomiczni i urbaniści analizowali, dlaczego pewne miasta stały się finansowymi stolicami świata. Sassen (2001) w swojej pionierskiej książce *The Global City* wskazała, że koncentracja funkcji finansowych (giełd, banków, firm inwestycyjnych i doradczych) jest kluczowym wyznacznikiem „globalności” miasta w gospodarce światowej. Hall (1966) jeszcze wcześniej pisał o Londynie jako o finansowym centrum świata, a Kindleberger (1974) i Cassis (2010) w swoich historycznych analizach opisali ewolucję międzynarodowych centrów finansowych od XVI-wiecznej Antwerpii przez Amsterdam i Londyn po współczesność (w przypadku pracy Cassisa).

Definicja globalnego centrum finansowego (ang. *Global Financial Centre; GFC*) obejmuje zazwyczaj kilka cech: (1) koncentracja instytucji finansowych (siedziby banków, giełdy, fundusze itp.), (2) wysoki wolumen transakcji (np. obrót na giełdzie, handel walutami), (3) międzynarodowy zasięg – obsługa transakcji i klientów spoza własnego kraju, (4) infrastruktura i otoczenie instytucjonalne sprzyjające finansom (stabilne prawo, obecność specjalistów, firm wspierających jak kancelarie, audytorzy), (5) reputacja i wpływ – zdolność do kształtowania trendów i przyciągania talentów. W literaturze anglosaskiej często wyróżnia się IFC (ang. *International Financial Centre*) umiejscowione pomiędzy lokalnym centrum finansowym, a centrum o znaczeniu globalnym, tj. GFC.

Geografia finansów bada rozkład centrów finansowych na mapie świata, ich hierarchię oraz czynniki sukcesu i upadku. Beaverstock et al. (1999) wprowadzili pojęcia *alpha, beta, gamma world cities* m.in. według kryterium obecności instytucji finansowych. Taylor et al. (2002) opracowali wskaźniki łączności miast w oparciu o sieci biur firm finansowych. Z tych analiz wynika, że Nowy Jork i Londyn (kolejność nieprzypadkowa) tworzą duopol

Ryc. 4. Liczba indeksowanych w bazie Scopus artykułów naukowych dotyczących centrów finansowych (01.2000-04.2025)

Numbers of journal articles on financial centres indexed in the Scopus database (01.2000-04.2025)

dominujący w wielu sieciach (co potwierdzają też rankingi GFCL), a za nimi plasują się pretendenci tacy jak Hongkong czy Singapur (rosnące dzięki dynamicznemu wzrostowi gospodarczemu Azji), tradycyjne mocne ośrodki europejskie (Frankfurt, Paryż, Zurych) oraz specjalistyczne huby (Chicago – handel instrumentami pochodnymi, Los Angeles – zarządzanie funduszami itp.).

Czynniki rozwoju centrów finansowych są przedmiotem wielu badań. Ogólnie dzieli się je na „twarde” (np. wielkość gospodarki danego kraju, strefy czasowe ułatwiające handel 24 h, deregulacja i podatki sprzyjające biznesowi) oraz „miękkie” (kultura biznesu, język, ekosystem edukacyjny kształcający specjalistów itd.). Poon (2003) wskazywał na to, że globalne centra finansowe często powstają w metropoliach będących koloniami dawnych imperiów (np. Hongkong, Singapur), co daje im zaplecze międzynarodowe. Hall i Pain (2012) badali, jak europejskie miasta finansowe współpracują, sugerując, że współpraca sieciowa może wzmacniać pozycję (np. powiązania Frankfurtu z Zurychem).

Badania centrów finansowych mogą przybierać zatem wymiar polityki miejskiej i narodowej. Rządy i władze miejskie starają się tworzyć u siebie warunki sprzyjające rozwijaniu funkcji finansowych (przykładem są kampanie *Make Shanghai a global financial centre by 2020* wsparte inwestycjami i reformami czy próby stworzenia w Dubaju centrum finansowego dla Bliskiego Wschodu). Rolą geografów finansowych jest w tym przypadku ocena tego, które strategie są skuteczne, a które nie. Biorąc pod uwagę znaczenie stabilności politycznej i praworządności, można stwierdzić, że miasta, które mogą pretendować do budowania centrów finansowych w krajach autorytarnych (np. Moskwa), mają trudność z osiągnięciem statusu globalnego mimo zasobów, bo inwestorzy obawiają się ryzyka systemowego. Z kolei kraje rozwijające działalność offshore (np. Luksemburg czy Kajmany) zbudowały nisze regulacyjne pozwalające przyciągnąć ogromne przepływy, nie będąc liderami pod względem liczby zlokalizowanych tam podmiotów finansowych.

Podsumowując, badanie globalnych centrów finansowych pozostaje fundamentalne w geografii finansów. Centra te są miejscami, gdzie abstrakcyjne procesy finansowe przybierają konkretny wymiar (skupiska biurowców i instytucji finansowych, rozwinięte usługi finansowe itd.). Rozwój nowych teorii (jak sieci czy łańcuchy) nie wyparł zainteresowania centrami – raczej je uzupełnił. W świetle współczesnych podejść centra finansowe są elementami globalnej sieci finansowej i punktami zakotwiczenia finansjalizacji, a także starają się łączyć ich rozwój z innymi procesami (np. transformacją technologiczną czy polityką). Dla geografów ważne jest też zrozumienie, jak status centrum finansowego przekłada się na szerszy kontekst miejski i regionalny – np. rosnące nierówności w Londynie między jego centralną dzielnicą (City) a resztą miasta czy gentryfikację.

Dyskusja

Wyszczególnione cztery główne nurty teoretyczne (finansjalizacja, globalne sieci finansów, łańcuchy finansowe, centra finansowe), nie funkcjonują w izolacji. Wręcz przeciwnie – często się przenikają i uzupełniają, oferując różne perspektywy na te same zjawiska. Przykładowo koncepcja finansjalizacji i globalnych sieci finansowych mogą być stosowane łącznie: finansjalizacja opisuje treść procesu (wzrost znaczenia finansów), a GFN formę przestrzenną (sieciową organizację tego zjawiska). Coe et al. (2014), integrując finanse z globalnymi sieciami produkcji, sugerowali, że finansjalizacja łańcuchów dostaw

(np. hedging walutowy) wzmacnia globalne powiązania sieciowe. Podobnie Aalbers (2019) w swoich pracach wskazywał, iż finansjalizacja rynków nieruchomości dokonywała się poprzez globalne sieci inwestorów i przepływy kapitału. Zatem rosnąca finansjalizacja gospodarki wręcz zwiększa znaczenie globalnych sieci finansowych – oba podejścia razem opisują różne perspektywy tego samego procesu.

Łańcuchy finansowe natomiast można potraktować jako mikroodpowiednik globalnych sieci finansowych. Podczas gdy GFN kreśli szeroki obraz systemu powiązań, koncepcja łańcuchów pozwala zejść na poziom poszczególnych strumieni. Pojawia się przy tym pytanie: czy lepiej mówić o sieci finansowej czy raczej o systemie splecionych łańcuchów finansowych? Można argumentować, że globalna sieć składa się z wielu łańcuchów (np. sieć powiązań zadłużeniowych to zbiór łańcuchów długów różnych aktorów). Seabrooke i Wigan (2017), wprowadzając pojęcie *global wealth chains*, sugerowali, że globalne bogactwo jest utrzymywane przez serię połączeń między jurysdykcjami (co jest bliskie ujęciu sieciowemu, ale mocniej akcentuje poszczególne ścieżki przepływu). Istotnym zagadnieniem staje się przy tym operacjonalizacja łańcuchów finansowych. Jest to relatywnie młoda koncepcja i wymaga dalszych badań (zarówno teoretycznych jak i empirycznych), aby ocenić jej heurystyczną wartość.

Globalne centra finansowe to z kolei element, który pojawia się we wszystkich pozostałych podejściach. Finansjalizacja często koncentruje się w wiodących centrach (bo tam kumulują się instytucje zdolne do finansjalizacji gospodarki – np. fundusze inwestycyjne). Sieci finansowe mają swoje węzły właśnie w centrach. Łańcuchy finansowe często przechodzą przez centra (np. węzłami łączącymi różne ogniwa zadłużenia bywają banki w globalnych centrach). Istnieje więc konsensus, że zrozumienie geografii finansów wymaga uwzględnienia roli głównych ośrodków finansowych – czy to jako punktów koncentracji, czy jako hegemonów narzucających warunki peryferiom. Można dostrzec tu wyraźną analogię do teorii centrum-peryferie w geografii ekonomicznej. Globalne centra finansowe są centralami kontrolującymi, a regiony pozbawione takich ośrodków pełnią rolę peryferii zależnych od decyzji i kapitału z centrów. Finansjalizacja często nasila to rozwarstwienie centrum-peryferie – np. globalne miasta bogacą się dzięki boomom finansowym, podczas gdy regiony bez centrów nie korzystają z tego, a czasem wręcz tracą (np. drenaż talentów w obszarze finansów do metropolii). Takie wnioski łączą różne podejścia w spójną narrację: przestrzenna koncentracja finansów rodzi nierówności przestrzenne, co z kolei stanowi punkt wyjścia do pytań o równoważenie rozwoju.

Warto także zaznaczyć, że analizowane w artykule podejścia teoretyczne nawiązują również do kwestii relacji władzy ekonomicznej i przestrzennych asymetrii gospodarczych. Przepływy kapitału finansowego, tworząc powiązania między regionami oraz krajami, często przyczyniają się do utrwalania nierówności ekonomicznych oraz hierarchicznych zależności między różnymi skalami przestrzennymi (Muchhala, 2022). Przykładowo, globalne centra finansowe, kontrolując kluczowe decyzje inwestycyjne, posiadają istotną przewagę nad regionami peryferyjnymi, które często pozostają w pozycji dłużników lub odbiorców kapitału obciążonego wyższym ryzykiem finansowym. Podobnie łańcuchy finansowe, poprzez mechanizmy transferu długu, ryzyka i wartości, mogą wzmacniać nierównomierny rozwój przestrzenny, pogłębiając dysproporcje między silnymi gospodarczo centrami a zależnymi regionami peryferyjnymi.

Wszystkie procesy finansowe dzieją się jednocześnie na poziomie globalnym (międzynarodowe przepływy kapitału finansowego), narodowym (instytucje i polityka da-

nych państw), miejskim (centra finansowe) i lokalnym (gospodarstwa domowe). Każde z omówionych podejść kładzie nacisk na inny poziom, ale kompleksowe zrozumienie poszczególnych procesów finansowych wymaga połączenia tych poziomów. Dlatego w najnowszych pracach widać próby przekraczania granic podejść: na przykład Aalbers (2019) analizuje, jak globalna finansjalizacja rynku mieszkaniowego oddziałuje na lokalne rynki nieruchomości, łącząc perspektywę makroekonomiczną globalnych inwestorów z mikroekonomicznymi skutkami dla mieszkańców miast.

Studia nad teoriami i koncepcjami wyszczególnionymi w tabeli 1 pozwalają również na identyfikację ich ograniczeń. Przykładowo łańcuchy finansowe jako nowa propozycja teoretyczna, wymaga dalszego rozwinięcia i operacjonalizacji. Wydaje się, że brak rozwoju tej koncepcji może wynikać z dynamicznego rozwoju teorii globalnych sieci finansowych, które – ze względu na większą kompleksowość – również nawiązują do przepływów kapitału pomiędzy poszczególnymi uczestnikami sektora finansowego. Co więcej, termin „łańcuch” (ang. *chain*) sugeruje linearną sekwencję powiązań, podczas gdy w rzeczywistości relacje finansowe mają często charakter rozgałęziony i wielokierunkowy (bardziej sieciowy aniżeli łańcuchowy). Ponadto, koncepcja ta dotychczas była wykorzystywana głównie odniesieniu do długu, nie obejmując innych form powiązań finansowych (np. udziałowych czy szerszej, inwestycyjnych). Inne ograniczenia wynikają z dostępności danych – śledze-

Tabela 1. Główne teorie i koncepcje w geografii finansów – zakres i przykłady zastosowania
The main theories and concepts in financial geography – scope and examples of application

Teoria	Zakres / problematyka	Przykład zastosowania	Liczba publikacji (01.2000-04.2025)
Finansjalizacja	Wpływ rosnącej roli rynków i instytucji finansowych na gospodarkę i przestrzeń; przenikanie logiki finansowej do życia codziennego, zadłużenie społeczeństw, nierówności	Analiza kryzysu <i>subprime</i> i jego przestrzennych skutków (np. wzór geograficzny wykluczeń mieszkaniowych w USA) (Coppock, 2013)	1213
Globalne centra finansowe	Wielkie ośrodki miejskie koncentracji sektora finansowego o globalnym zasięgu; hierarchia i konkurencja między nimi; czynniki sprzyjające rozwojowi centrów finansowych i determinujące ich lokalizację	Identyfikacja kluczowych czynników, takich jak wolność handlu międzynarodowego, wielkość rynku oraz poziom edukacji, niezbędnych do ustanowienia międzynarodowego centrum finansowego w regionie Azji i Pacyfiku (Nguyen et al., 2020)	971
Globalna sieć finansowa (GFN)	Globalne powiązania między centrami finansowymi i instytucjami finansowymi; sieci przepływów kapitału, informacje i relacje instytucjonalne w skali światowej	Wpływ Brexitu na sieć europejskich finansów (przesunięcia połączeń z Londynu do wybranych miast UE) (Cassisi i Wójcik, 2018; Iliopoulos et al., 2024)	76
Łańcuchy finansowe	Sekwencje powiązań finansowych (głównie kredytowych) łączące dłużników i wierzycieli w przestrzeni; transfery wartości finansowej przez kolejne ogniwa (np. gospodarstwo domowe – bank – inwestor)	Śledzenie przepływu kapitału w kryzysie zadłużeniowym – np. łańcuch od pożyczek greckich po banki francuskie i niemieckie pokazujący transfer ryzyka i kosztów między krajami Europy (Sokol, 2017)	20

nie transgranicznych przepływów finansowych bywa trudne, zwłaszcza gdy rozpatrywane są złożone instrumenty finansowe lub raje podatkowe.

Ostatnie z ograniczeń można przypisać również koncepcji globalnych sieci finansowych. Skoro zilustrowanie przepływów finansowych stanowi wyzwanie nawet w skali mikro to tym bardziej wyzwaniem będzie zdobycie danych empirycznych o przepływach finansowych w skali globalnej (wiele informacji jest poufnych lub trudno mierzalnych). Pomimo wspomnianej kompleksowości tego nurtu teoretycznego, trudno wyznaczyć granice GFN. Wszak finanse przenikają państwa, podmioty gospodarcze i gospodarstwa domowe. Pojawia się zatem pytanie, czy globalna sieć finansowa obejmuje wszystko od działalności banków międzynarodowych po lokalne pożyczki udzielane przez kasy oszczędnościowo-kredytowe? Z praktycznego punktu widzenia badacze muszą zawężyć zakres (np. analizować sieć bankowości inwestycyjnej albo sieć rynków kapitałowych), co oznacza, że otwartość i uniwersalność globalnej sieci finansowej może stanowić również jej słabość, ze względu na konieczność dostosowania do poszczególnych segmentów funkcjonowania systemu finansowego. Mimo tych ograniczeń koncepcja GFN zyskuje uznanie jako rama integrująca różne wątki geografii finansów, zwłaszcza dotyczy to sieci finansów i centrów finansowych.

Wczesne ujęcia globalnych i międzynarodowych centrów finansowych bywały krytykowane za anglocentryzm i zbytne skupienie na kilku największych miastach. Hierarchiczne rankingi nie zawsze oddawały złożoność relacji – np. pomijały współzależność centrów średniego szczebla czy znaczenie wyspecjalizowanych ośrodków. Stąd nacisk na podejście sieciowe (relacyjne) był próbą odpowiedzi na tę krytykę, wskazując, że nawet mniejsze centra mogą odgrywać ważną rolę jako węzły łączące (ang. *gateway cities*, np. Johannesburg dla Afryki). Innym ograniczeniem była dynamika zmian – rankingi centrów finansowych szybko się zmieniają w reakcji na wydarzenia polityczne (np. Brexit wpłynął na osłabienie pozycji Londynu). Z drugiej strony ta cecha centrów finansowych sprawia, że tym bardziej zasadne jest budowanie ram teoretycznych, które pozwoliłyby wyjaśniać, jak zmiany w otoczeniu politycznym i ekonomicznym będą determinowały zmiany w hierarchii poszczególnych centrów finansowych. W dobie digitalizacji finansów znaczenie lokalizacji może ulegać zmianie – np. handel algorytmiczny dzieje się na serwerach ulokowanych niekoniecznie w tradycyjnych dzielnicach finansowych, lecz tam, gdzie jest infrastruktura techniczna (choć na razie to raczej uzupełnienie niż podważenie roli centrów finansowych). Mimo to badanie centrów finansowych pozostało istotnym nurtem geografii finansów – obecnie zintegrowanym z innymi ramami (jak GFN). Wyzwania przyszłości, np. rosnąca rola Chin czy potencjalna decentralizacja finansów, stawiają pytania o trwałość dotychczasowej mapy finansowej świata.

Również pojęcie finansjalizacji bywa obiektem krytyki, co wynika głównie z ogólności i braku precyzji tego pojęcia (Christophers, 2015). Szerokie rozumienie finansjalizacji prowadzące się do rosnącej roli finansów w sferze realnej gospodarki sprawia, że większość tematów badawczych dotyczących kwestii funkcjonowania rynków finansowych i finansowania może mieścić się w tym nurcie. Sama definicja finansjalizacji sprawia, że może być ona – i często jest – postrzegana jako proces, nie zaś jako wyodrębniona koncepcja czy teoria. Z perspektywy geograficznej wyzwaniem jest nie tyle pomiar, co udowodnienie bezpośredniego wpływu finansjalizacji na określone zjawiska przestrzenne, na które równocześnie może wpływać wiele innych czynników. Dodatkowo, jak sugeruje piśmiennictwo, znaczna część literatury nadmiernie skupia się na krajach wysoko rozwiniętych

(USA, Europa Zachodnia), pomijając inne konteksty geograficzne. Pomimo tych uwag, finansjalizacja pozostaje jednym z najważniejszych obszarów badawczych objaśniających transformacje współczesnej gospodarki, a dyskusje nad jej zakresem przyczyniają się do pogłębienia refleksji teoretycznej. Warto przy tym zaznaczyć, że podejście finansjalizacji jest z natury krytyczne, co oznacza, że finansjalizacja jest zazwyczaj – nie zawsze słusznie – oceniana negatywnie (jako megatrend prowadzący do kryzysów i nierówności).

Wnioski

Geografia finansów, opierając się na dorobku geografii ekonomicznej i studiów nad globalizacją, wypracowała w ostatnich dekadach pewne ramy teoretyczne, pozwalające wieloaspektowo analizować rolę kapitału w kształtowaniu i różnicowaniu przestrzeni. Wśród najczęściej dyskutowanych koncepcji wyróżnia się finansjalizację, łańcuchy finansowe, globalne centra finansowe (GFC) oraz globalne sieci finansowe (GFN). Przeprowadzona analiza bibliometryczna potwierdziła różną skalę zainteresowania tymi teoriami, odzwierciedlając ich znaczenie oraz dynamikę rozwoju w literaturze przedmiotu. Finansjalizacja i centra finansowe okazały się najbardziej ugruntowane i najczęściej badane – co potwierdzają odpowiednio 1213 oraz 971 publikacji w bazie Scopus (2000-2025). Z kolei globalne sieci finansowe (76 publikacji) oraz szczególnie łańcuchy finansowe (zaledwie 20 publikacji) są podejściami relatywnie nowymi, ale o rosnącym potencjale badawczym.

Łańcuchy finansowe koncentrują się na drobnych przepływach kapitałowych oraz praktykach kredytowych, dzięki czemu ujawniają, jak zadłużenie i struktura kredytowania przyczyniają się do powstawania terytorialnych nierówności. Ujęcie to pozwala śledzić mikroekonomiczne procesy, które w skali lokalnej mogą prowadzić do wykluczenia finansowego lub odwrotnie, do wzrostu dobrobytu w wybranych regionach. Z kolei finansjalizacja, obejmuje zarówno aktywność globalnych rynków kapitałowych, jak i codzienne praktyki gospodarstw domowych (np. wzrost zadłużenia hipotecznego, popularność kredytów konsumenckich itd.). Perspektywa ta dobrze współgra z badaniami nad globalnymi centrami finansowymi, w których od lat analizuje się koncentrację kluczowych instytucji rynków finansowych (banków inwestycyjnych, giełd, firm ubezpieczeniowych czy funduszy hedgingowych) w wąskim kręgu miast. Owa koncentracja odzwierciedla hierarchię i dysproporcje w dostępie do kapitału, wiedzy eksperckiej czy infrastruktury komunikacyjnej, a jednocześnie wskazuje na silne powiązania między wzrostem metropolii a globalnymi przepływami finansowymi. Hierarchia w zakresie znaczenia danych miast i regionów na finansowej mapie świata jest natomiast istotnym obszarem badań globalnych centrów finansowych. Ostatnia ze zidentyfikowanych koncepcji, globalna sieć finansowa (GFN), integruje odrębne poziomy analizy, pokazując, jak lokalne rynki czy centra finansowe są wpisane w wieloetapowe łańcuchy transakcji i połączeń kapitałowych. W odróżnieniu od samego akcentu na centra finansowe, GFN ukazują również sieciową i dynamiczną strukturę relacji przepływów kapitałowych. Nowe technologie (kryptowaluty, usługi platformowe) oraz zjawiska polityczno-gospodarcze (sankcje finansowe, dywersyfikacja łańcuchów dostaw) stale przekształcają charakter owych sieci, wymagając aktualizacji narzędzi teoretycznych i empirycznych.

Warto podkreślić, że przedstawione w artykule ramy teoretyczne, choć dominujące w dotychczasowych pracach, nie wyczerpują całego spektrum perspektyw badawczych

w geografii finansów. Pojawiają się bowiem nowe obszary, które wymagają uwzględnienia w analizach przestrzennych. Jednym z nich jest rosnąca rola finansowania związana z transformacją ekologiczną, co wytworzyło zapotrzebowanie na badania nad zielonymi finansami (ang. *green finance*) i układami przepływów kapitału w kontekście zmian klimatu (Knuth, 2023). Rozwój nowoczesnych technologii, w tym kryptowalut i fintech, przyniósł natomiast istotne zmiany w geografii centrów finansowych oraz w poziomie inkluzywności usług (Hall, 2023). Zjawiska te łączą się z dynamiką geopolityczną, czego przykładem jest narastające zjawisko fragmentacji i regionalizacji sieci finansowych w obliczu międzynarodowych napięć. Istotnym zagadnieniem pozostają także nierówności społeczno-przestrzenne, zwłaszcza w kontekście rosnącej finansjalizacji rynku nieruchomości i wzmacniania procesów gentryfikacyjnych w wielu miastach (Aalbers, 2020). Równolegle wzrasta presja, by łączyć istniejące teorie z praktyką i polityką publiczną, tak aby efekty badań mogły służyć kształtowaniu zrównoważonych strategii rozwojowych i regulacyjnych. Dyskusja między geografami, ekonomistami i specjalistami z innych dziedzin (np. urbanistyki) wydaje się tu kluczowa. Rozwój geografii finansów, zarówno teoretyczny, jak i metodologiczny, powinien uwzględniać wieloaspektowy charakter współczesnych sieci kapitałowych – od wyzwań ekologicznych, przez cyfryzację usług finansowych, aż po nowe uwarunkowania polityczne i społeczne. Tylko poprzez ciągłe poszukiwanie i integrowanie koncepcji teoretycznych i metod badawczych z różnych obszarów nauk społecznych możliwe będzie pełniejsze uchwycenie skali i kierunków zmian w globalnym krajobrazie finansowym.

Ryciny i tabele, pod którymi nie zamieszczono źródła, są opracowaniem własnym autora artykułu.

Serdeczne podziękowania składam Profesorowi Kazimierzowi Kucińskiemu za wsparcie, inspirację i motywację w odkrywaniu i poznawaniu geografii finansów.

Piśmiennictwo

- Aalbers, M.B. (2015). Financial geography: Introduction to the Virtual Issue. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 40(2), 300-305. <https://doi.org/10.1111/tran.12081>
- Aalbers, M.B. (2019). Financial geography II: Financial geographies of housing and real estate. *Progress in Human Geography*, 43(2), 376-387. <https://doi.org/10.1177/0309132518819503>
- Aalbers, M.B. (2020). Financial geography III: The financialization of the city. *Progress in Human Geography*, 44(3), 595-607. <https://doi.org/10.1177/0309132519853922>
- Beaverstock, J.V., Smith, R.G., & Taylor, P.J. (1999). A roster of world cities. *Cities*, 16(6), 445-458. [https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(99\)00042-6](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(99)00042-6)
- Beaverstock, J.V., Smith, R.G., & Taylor, P.J. (2000). World-City Network: A New Metageography? *Annals of the Association of American Geographers*, 90(1), 123-134. <https://doi.org/10.1111/0004-5608.00188>
- Cassis, Y. (2010). *Capitals of capital: A history of international financial centres, 1780-2005*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511607424>
- Cassis, Y., & Wójcik, D. (2018). *International Financial Centres after the Global Financial Crisis and Brexit*. Oxford: Oxford University Press.

- Christophers, B. (2015). The limits to financialization. *Dialogues in Human Geography*, 5(2), 183-200. <https://doi.org/10.1177/2043820615588153>
- Coe, N.M., Lai, K.P.Y., & Wójcik, D. (2014). Integrating Finance into Global Production Networks. *Regional Studies*, 48(5), 761-777. <https://doi.org/10.1080/00343404.2014.886772>
- Coppock, S. (2013). The everyday geographies of financialisation: Impacts, subjects and alternatives. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 6(3), 479-500. <https://doi.org/10.1093/cjres/rst012>
- Epstein, G.A. (red.). (2005). *Financialization and the world economy*. Edward Elgar.
- Fields, D. (2018). Constructing a New Asset Class: Property-led Financial Accumulation after the Crisis. *Economic Geography*, 94(2), 118-140. <https://doi.org/10.1080/00130095.2017.1397492>
- Gereffi, G., Humphrey, J., & Sturgeon, T. (2005). The governance of global value chains. *Review of International Political Economy*, 12(1), 78-104. <https://doi.org/10.1080/09692290500049805>
- Haberly, D., & Wójcik, D. (2022). Global Financial Networks: What They Are and Where They Come from. W: D. Haberly, D. Wójcik, *Sticky Power: Global Financial Networks in the World Economy* (s. 1-23). Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198870982.003.0001>
- Hall, P.G. (1966). *The World Cities*. McGraw-Hill.
- Hall, P., & Pain, K. (2012). *The Polycentric Metropolis*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781849773911>
- Hall, S. (2023). Anticipating Sino-UK fintech networks and the changing geographies of money as infrastructure. *Environment and Planning A*, 55 (4), 931-948). <https://doi.org/10.1177/0308518X221140413>
- Hashimoto, T., & Wójcik, D. (2021). The geography of financial and business services in Poland: Stable concentration and a growing division of labour. *European Urban and Regional Studies*, 28(2), 85-91. <https://doi.org/10.1177/0969776420943664>
- Iliopoulos, P., Ioannou, S., & Wójcik, D. (2024). The City of London after Brexit: Sticky power in the Global Financial Network. *Progress in Economic Geography*, 2(1), 100011. <https://doi.org/10.1016/j.peg.2024.100011>
- Javidanrad, F., Ackrill, R., Bakas, D., & Garratt, D. (2024). Theorizing the process of financialization through the paradox of profit: The credit-debt reproduction mechanism. *Journal of Post Keynesian Economics*, 47(3), 566-588. <https://doi.org/10.1080/01603477.2024.2327998>
- Kindleberger, C.P. (1974). *The Formation of Financial Centers: A Study in Comparative Economic History*. Princeton University Press.
- Knuth, S. (2023). Rentiers of the low-carbon economy? Renewable energy's extractive fiscal geographies. *Environment and Planning A*, 55(6), 1548-1564. <https://doi.org/10.1177/0308518X211062601>
- Krippner, G.R. (2005). The financialization of the American economy. *Socio-Economic Review*, 3(2), 173-208. <https://doi.org/10.1093/SER/mwi008>
- Kuciński, K. (red.). (2015). *Geografia ekonomiczna*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Lai, K.P.Y. (2022). Financial Geography. W: D. Richardson, N. Castree, M.F. Goodchild, A. Kobayashi, W. Liu, R.A. Marston (red.), *International Encyclopedia of Geography* (s. 1-10). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0656.pub2>
- Leyshon, A. (1995). Geographies of money and finance I. *Progress in Human Geography*, 19(4), 531-543. <https://doi.org/10.1177/030913259501900406>

- Leyshon, A., & Thrift, N. (1995). Geographies of Financial Exclusion: Financial Abandonment in Britain and the United States. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 20(3), 312. <https://doi.org/10.2307/622654>
- Leyshon, A., & Thrift, N.J. (1997). *Money/space: Geographies of monetary transformation*. Routledge.
- Lösch, A. (1940). *Die Räumliche Ordnung der Wirtschaft*. Jena: Gustav Fischer.
- Martin, R. (red.). (1999). *Money and the space economy*. Wiley.
- Mateo Tomé, J.P. (2011). *Financialization as a Theory of Crisis in a Historical Perspective: Nothing New under the Sun*. Working Paper Series, 262. Political Economy Research Institute. Amherst: University of Massachusetts.
- van Meeteren, M., & Bassens, D. (2024). Financial geography has come of age: Making space for intradisciplinary dialogue. *Finance and Space*, 1(1), 27-34. <https://doi.org/10.1080/2833115X.2023.2258046>
- Muchhala, B. (2022). The Structural Power of the State-Finance Nexus: Systemic Delinking for the Right to Development. *Development*, 65(2-4), 124-135. <https://doi.org/10.1057/s41301-022-00343-2>
- Nguyen, T.C., Nguyen, N.T., & Vo, D.H. (2020). Necessary conditions for establishing an international financial center in Asia. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1823597. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1823597>
- Pike, A., & Pollard, J. (2010). Economic Geographies of Financialization. *Economic Geography*, 86(1), 29-51. <https://doi.org/10.1111/j.1944-8287.2009.01057.x>
- Poon, J.P.H. (2003). Hierarchical Tendencies of Capital Markets Among International Financial Centers. *Growth and Change*, 34(2), 135-156. <https://doi.org/10.1111/1468-2257.00211>
- Sassen, S. (2001). *The global city: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press.
- Seabrooke, L., & Wigan, D. (2017). The governance of global wealth chains. *Review of International Political Economy*, 24(1), 1-29. <https://doi.org/10.1080/09692290.2016.1268189>
- Seo, B. (2011). Geographies of finance: Centers, flows, and relations. *Hitotsubashi Journal of Economics*, 52(1), 69-86. <http://www.jstor.org/stable/43296247>
- Sokol, M. (2017). Financialisation, financial chains and uneven geographical development: Towards a research agenda. *Research in International Business and Finance*, 39, 678-685. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2015.11.007>
- Sokol, M., & Pataccini, L. (2020). Winners And Losers In Coronavirus Times: Financialisation, Financial Chains and Emerging Economic Geographies of The Covid-19 Pandemic. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 111(3), 401-415. <https://doi.org/10.1111/tesg.12433>
- Taylor, P.J., Walker, D.R.F., Catalano, G., & Hoyler, M. (2002). Diversity and power in the world city network. *Cities*, 19(4), 231-241. [https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(02\)00020-3](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(02)00020-3)
- Thrift, N., Corbridge, S., & Martin, R. (red.). (1994). *Money, Power and Space*. Wiley-Blackwell.
- Węgrzyn, P. (2024). Geografia finansowa – w poszukiwaniu przestrzennego wymiaru w finansach. *Ekonomista*, 1-19. <https://doi.org/10.52335/ekon/195860>
- Węgrzyn, P. (2025). Towards understanding financial geography: A systematic literature review. *Finance and Space*, 2(1), 23-41. <https://doi.org/10.1080/2833115X.2024.2445514>
- Wójcik, D. (2018). Rethinking global financial networks: China, politics, and complexity. *Dialogues in Human Geography*, 8(3), 272-275. <https://doi.org/10.1177/2043820618797743>
- Wójcik, D., Cheshire, J., Uberti, O., Iliopoulos, P., Ioannou, S., Keenan, L., Migozzi, J., Monteath, T., Pazitka, V., Torrance, M., & Urban, M. (2024). *Atlas of Finance: Mapping the global story of money*. Yale University Press.

Summary

The primary goal of the work detailed in this article has been to articulate the theoretical frameworks of financial geography, as an essential branch of economic geography dedicated to the understanding of the spatial dimensions to financial systems and processes. Financial geography explores the spatial configurations of financial activities (including capital flows), the operation of financial markets, and the strategic significance of financial centres. By way of a far-reaching review of the relevant literature, this article seeks to consolidate, and engage in the critical examination of, the various theoretical approaches now seen to be central to the field in question.

The core theoretical perspectives structuring the relevant discussion are seen to be financialisation, global financial networks (GFN), financial chains, and global financial centres. Each related theory offers distinctive insights, and emphasises the varying scales of analysis.

Financialisation, as the first significant theoretical approach discussed, addresses the increasing role of financial markets and actors in shaping broader economic and social structures (Węgrzyn, 2024). It examines how financial logic and priorities have penetrated various sectors, influencing housing markets, corporate behaviour, and government policies. Financialisation highlights uneven spatial impacts, such as urban displacement and intensified regional disparities. For instance, the role of mortgage-backed securities in the subprime crisis vividly illustrates how local housing markets in the United States became entangled with global financial flows, generating severe regional consequences.

Global financial networks (GFN) constitute another critical theoretical perspective, with the emphasis here on the complex connectivity among global financial centres and market actors. Rather than viewing financial centres in isolation, the GFN perspective underscores their interconnectedness through financial and informational flows. Financial networks enable scholars to map the hierarchy of global cities and highlight shifting geographies of financial power. London's post-Brexit repositioning within Europe's financial networks illustrates how changes in regulatory and institutional landscapes reshape global financial connectivity, influencing the distribution of economic power among major cities (Iliopoulos et al., 2024).

The concept of financial chains provides further analytical clarity by mapping the specific sequences of financial interactions connecting diverse geographical locations and entities, from individual households through to multinational banks (Sokol, 2017). This approach allows researchers to trace the ways in which value, risks and costs circulate across geographical and institutional boundaries, often illuminating profound inequalities embedded in these financial flows. Studies examining the European debt crisis, particularly as it impacts southern European economies and northern European financial institutions, serve to exemplify the utility of this analytical framework in revealing the spatial dynamics of financial risks and their political-economic implications.

Global financial-centres theory focuses explicitly on prominent nodes in the global financial landscape, such as New York, London, Frankfurt, and Hong Kong. This framework investigates the conditions and factors determining a city's ascendancy as a financial centre, including regulatory environments, historical and institutional contexts, and connectivity infrastructures (Sassen, 2001). It also addresses challenges faced by financial centres, such as political instability or shifts in regulatory frameworks – with these seen

to influence their international competitiveness and attractiveness from the point of view of global financial actors.

This study's supplementary bibliometric analysis reveals that it is financialisation and financial centres that have attracted the most-significant scholarly attention, while global financial networks and (in particular) financial chains represent newer approaches only so far explored to a more-limited extent.

The review identifies a notable research gap, highlighting the lack of comprehensive theoretical treatments integrating the varied aforementioned perspectives on financial geography. An addressing of this gap is thus essential to any fostering of deeper understanding as to how spatial factors influence financial dynamics at different scales, and how the processes in question may reshape spatial structures at global, national, urban and local levels.

Our theoretical synthesis presented here can thus be seen as underscoring the importance of the multiple analytical scales being integrated, so as to offer a full grasp of the complexities that contemporary financial processes manifest. Collectively, the theoretical frameworks reviewed can be viewed as providing robust analytical lenses through which to understand the spatiality of finance, with facilitation also offered when it comes to further research into such emerging financial phenomena as green finance, fintech, and shifting global economic power structures.